

Recensioner

Carly Elizabeth Schall, *The Rise and Fall of the Miraculous Welfare Machine: Immigration and Social Democracy in the Twentieth-Century Sweden*. New York: Cornell University Press, 2016.

Frågor kring nationell identitet, etnicitet och immigration är högst aktuella i svensk samhällspolitisk debatt. I många länder, däribland Sverige, finns idag tydliga tendenser till välfärdchauvinism i föreställningen att en god välfärd främst skall förbehållas de medborgare som har bidragit till att bygga upp samhället. I *The Rise and Fall of the Miraculous Welfare Machine* utvecklar Carly Elizabeth Schall detta protektionistiska perspektiv på välfärdsstaten. I centrum för analysen står socialdemokratiens dominerande ställning inom svensk välfärdspolitik och hur det socialdemokratiska partiet under olika tidsperioder har hanterat frågan om etnisk mångfald.

Etnicitet är inget ovanligt tema inom den socialpolitiska forskningen, där mångfald ofta anses undergräva klassbaserad politisk mobilisering. Avsaknaden av etniska intressemotsättningar har också använts som förklaring till socialdemokratiens dominerande ställning i svensk samhällspolitisk debatt, framförallt på det socialpolitiska området. Baserat på en analys av ledarsidor i svensk dagspress och riksdagsdebatter visar Schall att det ingalunda har saknats en diskussion kring nationell identitet, etnicitet, och immigration i Sverige. Det som särskiljer Sverige är snarare hur Socialdemokraterna lyckades integrera frågan om etnisk mångfald inom ramen för en mer övergripande klassbaserad strategi att bygga ett mer jämlikt samhälle.

I fem kapitel tecknar Schall ett färgrikt porträtt av svensk socialdemokrati och hur partiet lyckades driva igenom en välfärdspolitik som också kom att utgöra grunden för en ny nationell identitet. Flera kritiska skeden i utvecklingen av svensk välfärdspolitik identifieras. För varje tidsperiod analyserar Schall hur det socialdemokratiska partiet hanterat frågan om etnisk mångfald, och hur man under stora delar av efterkrigstiden lyckades undvika de etniska motsättningar som i många andra länder följt i spåren av ökad immigration, däribland USA. Analysen tar sin början på 1920-talet, då Socialdemokraterna framgångsrikt konsoliderade sin dominerande maktställning inom svensk politik, och avslutas först en bit in på 2000-talet, då olika politiska krafter lyckades vända frågan om nationell identitet till Socialdemokraternas nackdel.

Under de knappa 100 år som analysen sträcker sig har immigrationen till Sverige

förändrats, både till omfattning och karaktär. Även om Socialdemokraterna till en början profiterade på en nationell identitet som till stor del tog utgångspunkt i etnisk tillhörighet, införde man snart ett mer expansivt förhållningssätt till immigration, där även utrikes födda fick full tillgång till det svenska välfärdssamhället. Detta förhållningssätt blev alltmer ifrågasatt i samband med den ekonomiska krisen på 1990-talet, och den flyktinginvandring som följde framförallt av kriget på Balkan. Kritiken mot en expansiv immigrationspolitik eskalerade sedan under 2000-talet, samtidigt som politiska krafter började propagera för en mer restriktiv invandring med tydliga inslag av protektionism, inte minst avseende tillgången till svensk välfärd. Socialdemokraterna förlorade också sin dominerande maktställning inom svensk politik, till förmån för en borgerlig konstellation av partier med mer konservativa socialpolitiska värderingar.

Forskningen om svensk socialdemokrati och välfärdsstatens framväxt är omfattande, både i Sverige och internationellt. Jag imponeras därför av Schalls förmåga att belysa Socialdemokraterna och svensk välfärdspolitik från nya perspektiv. Även om tidigare studier av Sverige har berört frågorna om nationell identitet, etnicitet och immigration, har en mer enhetlig och djuplodande analys saknats. *The Rise and Fall of the Miraculous Welfare Machine* utgör i detta sammanhang ett värdefullt bidrag till forskningen.

Analysen innehåller dock en del brister, framförallt när det gäller det förklarande perspektivet som inte riktigt följs upp empiriskt. Redan på de två första sidorna slås det fast att "...if the welfare state is the outcome to be explained in these pages, then ethnicity, broadly construed, is what carries the explanatory weight ... The questions I address, therefore, are the following: (1) How does ethnic homogeneity matter in the development of the Swedish welfare state? ...". För att besvara dessa frågeställningar hade ett komparativt perspektiv varit att föredra. En jämförelse mellan Sverige och Finland hade varit speciellt intressant. Båda länderna har länge haft en likartad socialpolitik, men skiljer sig åt avseende immigration och socialdemokratiskt regeringsinnehav.

Framställningen hade också vunnit på en mer tydlig genomgång och diskussion av den socialpolitiska lagstiftningen, och hur denna har förändrats över tid. På sidan 84 frågar sig exempelvis Schall hur en välfärdsstat, "forged on the basis of ethnicity and, indeed, increasingly bound up with the very definition of that ethnicity" skall kunna hantera en ökad immigration? För läsaren är det dock oklart om socialpolitiken rent lagmässigt gör skillnad mellan etniska grupper, eller om utlandsfödda under vissa perioder har utestängts från socialpolitiken av andra skäl, exempelvis bristande arbetsmarknadsanknytning. Distinktionen mellan direkta och indirekta socialpolitiska effekter borde rimligtvis påverka de möjligheter beslutsfattare har att förbättra integrationspolitiken.

Jag saknar också en diskussion kring Sveriges medlemskap i den Europeiska unionen. EU-samarbetet nämns endast förbigående, trots den inverkan som exempelvis Schengensamarbetet har haft på både arbetskrafts- och flyktinginvandring. Det är i detta sammanhang också lite olyckligt att analysen endast sträcker sig till 2014, det vill säga något år innan Sverige stängde gränserna till Europa.

Dessa invändningar till trots, har Carly Elizabeth Schall skrivit en läsvärd bok som kommer att stimulera till mycket ny forskning om svensk välfärdspolitik, såväl nationellt som internationellt.

Kenneth Nelson, Stockholms universitet

Diane Reay, *Miseducation: Inequality, education and the working classes*. Bristol: Policy Press, 2017.

Utbildningssociologin känner väl till att det nuvarande utbildningssystemet missgynnar arbetarklassens barn och att välfärdsstaten inte lyckats kompensera för den sociala ojämlikhet som detta producerar. Färsk statistik från UKÄ (2018-03-27/5) visar hur viktigt det är att ha utbildade föräldrar för att själv få höga betyg och fortsätta till högre utbildning. Det är också känt att de senaste decenniernas omorganisering av utbildning, med allt starkare inslag av marknadslogik, valfrihet och individualisering, förstärkt redan existerande sociala skillnader.

Diane Reay har, i en mängd publikationer, visat hur det går till när skolsystemet systematiskt och utifrån social klasstillhörighet sorterar elever och studenter till mer och till mindre statusfyllda positioner i samhället och därmed befäster sociala ojämlikheter. I *Miseducation: Inequality, education and the working classes* gör Reay bokslut över 25 års forskning om arbetarklassen i det brittiska utbildningssystemet.

Det är med hjälp av Pierre Bourdieus begreppsapparat som Reay vanligtvis gjort sina analyser men i *Miseducation* är Bourdieus begrepp nästan helt frånvarande även om hans tankevärld finns närvarande. Istället tar Reay spjörn mot Brian Jacksons och Dennis Marsdens klassiker *Education and the Working class* från 1962, som tidigt visade hur komplicerade vägarna till högre utbildning var för arbetarklassens barn, trots en begynnande utbyggnad av utbildningssystemet. Reay säger sig dock inte känna igen den uppåtsträvande och politiskt konservativa arbetarklass som hos Jackson och Marsden fått tillträde till medelklassen med hjälp av ett utbyggt utbildningssystem. Istället identifierar hon en mer motståndorienterad och politiskt medveten arbetarklass vars underordning baseras på oförmåga eller ovilja att bete sig som medelklass.

En påtaglig likhet med Jacksons och Marsdens studie är greppet att inkludera sin egen biografiska berättelse som återkommande illustration till argumentationen. Utan att förlora den analytiska blicken så är Reays undersökningar av den brittiska arbetarklassen i utbildningssystemet också ett omaskerat sätt att förstå sin egen biografi (uppvuxen i arbetarfamilj, familjens första student i högre utbildning, 20 år som grundskollärare och därefter en snabb och framgångsrik akademisk karriär). I *Miseducation: Inequality, education and the working classes* får läsaren ta del av berättelser om hur lärare levererar omdömen som, utan att formellt föreskriva, hänvisar henne till sociala positioner på arbetsmarknaden som ligger långt ifrån den uppburna akademiska karriär som hon sent omsider gör. I anslutning till den utsatta positionen

som kvinnlig student från arbetarklassen, utsätts hon för sexuella trakasserier av både andra studenter och av lärare. De biografiska episoderna är ett kraftfullt komplement till analysen av betydelsen av social klass i det brittiska utbildningsväsendet under de senaste decennierna.

Det brittiska utbildningssystemet har dock förändrats dramatiskt sedan Reays tid som student. Dessa förändringar känns igen (även om de institutionella benämningarna inte alltid är översättningsbara) för den som är bekant med det svenska utbildningssystemets förändringar. Liksom i Sverige har möjligheterna till högre utbildning förbättrats genom fler studieplatser, fler utbildningsvägar och, inte minst, fler utbildningsinstitutioner. Elever och studenter har dessutom fått ökade valmöjligheter som ska hjälpa dem fram till just precis den position de aspirerar på. Ändå, visar Reay, misslyckas arbetarklassens barn i betydligt högre grad än medelklassens att vara framgångsrika i detta system. De hänvisas också fortsättningsvis till lägre sociala positioner än vad som är fallet för medelklassen. När de institutionella förutsättningarna ”uppenbarligen” finns så måste skulden för detta misslyckande placeras hos arbetarklassen själva. Att arbetarklassens underordning består skulle således vara arbetarklassens eget fel. Detta resonemanget har högljutt diskuterats i Storbritannien de senaste åren i anslutning till den demonisering av arbetarklassen som journalisten Owen Jones synliggjort i *Chavs: Föraktet för arbetarklassen* (2016).

Reays invändning mot att skuldbelägga arbetarklassen för deras egna tillkortakommanden utgår dels ifrån statistik från det brittiska utbildningsväsendet som visar hur skolor med övervägande andel arbetarklassbarn historiskt och i allt lägre grad kompenseras för de sociala och utbildningsmässiga utmaningar de ställts inför, dels ifrån vittnesbörd från arbetarklassen som återkommande visar hur deras sociala referenspunkter, beteende, språk och kunskaper inte tillskrivs värde och erkänns i klassrummet och i kontakter med skolväsendet. Utbildningssystemet är inte arbetarklassens utbildningssystem. Det är varken skapat för dem eller av dem. Arbetarklassens relation till utbildningsväsendet är också problematisk eftersom skolan i allt lägre grad tar ansvar för att eleverna ur arbetarklassen ges möjlighet att erövra de verktyg som öppnar för framgång. Istället spenderar skolan tid på att ge eleverna mätbara kunskaper i ett alltmer hierarkiserat, konkurrensutsatt och marknadsifierat utbildningssystem. Uppgiften att utveckla kunskaper som tillerkännes värde i skolan outsourcas till hemmet som, i arbetarklassfamiljers fall, saknar resurser och kunskap att utföra arbetet.

Reay ger mycket plats till sina intervjupersoner. Boken innehåller många gripande narrativ över grusade utbildningsmässiga aspirationer, avsaknad av ekonomiska och sociala resurser, otillfredsställande kommunikation med skolan och förtida hänvisning till samma lågbetalda och okvalificerade service- och industrisektor där deras föräldrar spenderat sitt arbetsliv. Här finns också berättelser om en klassrelaterad okunskap om utbildningssystemet som skapar svårigheter och tillkortakommanden och som studenter skuldbelägger sig själva för. Hos den medelklass som också kommer till tals i *Miseducation* förekommer inte samma svårigheter. Att vara och verka i olika skolkontexter är för dessa elever och studenter självklart. Medelklassbarnens sätt att vara i skolan beskrivs som ideala relativt kraven som ställs på dem. För att arbetarklas-

sens barn skall lyckas tycks det krävas att de så effektivt som möjligt döljer eller slipar bort sin egen klassbakgrund och börjar agera medelklass. Så agerar arbetarklassen hos Marsden och Jackson men däremot varken hos Reay eller hos hennes intervjupersoner.

I slutet av boken levererar Reay ett recept för att råda bot på den problematik som målats upp, något som närmast får karaktären av politisk agitation, inlindat i akademiskt språk. Det är lätt att sympatisera med samtidigt som det knappast konkretiserar åtgärder som kan lösa den problematik som arbetarklassen erfar i utbildningssystemet. Reay inser själv svagheterna i sina åtgärdsförslag som hon beskriver som ”förenklade, ytliga och till och med hycklande” (s193).

Boken har som helhet stort läsvärde främst på grund av det rika empiriska material som visar hur reproduktion av social ojämlikhet i utbildningssystemet går till. Den skapar på så sätt förståelse för mekanismerna bakom statistik som visar hur den sociala snedrekryteringen fortgår, inte minst till den högre utbildningen i Sverige. Boken tar fasta på hur djupgående problematiken är och hur de senaste decenniernas omstrukturering av utbildningsväsendet förstärkt denna problematik. Centralt i denna process är den ansvarsflyttning från stat till individ som neoliberal organisering av utbildning initierat och som inte bara gör arbetarklassen till utbildningssystemets förlorare utan också till syndabocken för sitt eget misslyckande. Ur det perspektivet låter *Miseducation: Inequality, education and the working class* oss förstå långt mycket mer av betydelsen av social klass än den nationella kontext som boken är skriven i och handlar om.

Magnus Persson, Malmö Universitet